

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

учасників міжнародної
науково-практичної конференції

**«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЕКОСИСТЕМНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
У ЛІСОВОМУ КОМПЛЕКСІ ТА
САДОВО-ПАРКОВОМУ
ГОСПОДАРСТВІ»**

КИЇВ, 18-19 КВІТНЯ 2019 РОКУ

АРХЕОЛОГІЧНІ ВИРОБИ З ДЕРЕВИНИ

О.О. Пінчевська, доктор технічних наук
(olenapinchevska@nubip.edu.ua)

М.Н. Дараган, кандидат історичних наук (darmar@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Інститут археології НАН України

У ряді поховань Степової Скіфії кінця 5-4 ст. до н.е. знайдені дерев'яні предмети, що мають форму багатогранної піраміди або призми, висотою до 18 см, всі поверхні яких носять сліди потертості. Їх можна розглядати як однофункціональні вироби - розтиральники, що використовувалися для отримання деревної речовини у порошкоподібному стані. Це підтверджується і археологічними контекстом знахідок: в чотирьох епізодах вони знайдені безпосередньо на кам'яних плитах. До того ж такі вироби знайдені переважно у жіночих похованнях.

Розглядаючи функціональне призначення цих знахідок виникає асоціація з одним один із сюжетів Геродота, в якому він розповідає, що скіфи не миють тіло водою, замість цього використовують парильню з додаванням конопляного насіння, а «женщины их растирают на шероховатом камне куски кипариса, кедра и ладанного дерева, добавляя воду, и этой густой перетертой массой натирают все тело и лицо. От этого они приобретают аромат. А на следующий день, сняв пластырь, они одновременно становятся чистыми и блестящими» [1].

Встановлення їх функціонального призначення безпосередньо залежить від визначення породи деревини. З цією метою були досліджені чотири зразки з поховань 4 ст. до н.е. Степової зони Північного Причорномор'я.

У похованні другий-третій чверті 4 ст. до н.е. (Відрадне, курган 3, поховання 2 у Баштаскому районі, Миколаївської області) біля стоп похованої жінки був покладений фрагмент дерева у вигляді багатогранника, висотою 13 см, діаметром 8 см, з потертостями по всіх гранях і по торцевих поверхнях. Поперечний розріз представленого зразка дозволив встановити, що зроблений він з хвойної породи деревини. На зразку чітко видно річні шари з яскраво вираженою пізньої і ранньої зоною. Периферійна та центральна

частини (де річні шари мають менший діаметр) не відрізняються за кольором як у типових ядрових порід (сосна, модрина, ялівець та ін), де ядро має темніше забарвлення, ніж заболонь (периферійна частина стовбура). Тому можна з великою ймовірністю сказати, що зразок виготовлений з стиглодеревинної породи – ялини або ялиці. Остання порода не має смоляних ходів. Для визначення наявності або відсутності їх зразки були розглянуті через біноккулярний мікроскоп МБС-9 зі 98-кратне збільшенням. Виявлено наявність білих точок у пізній зоні річних шарів – смоляних ходів, які притаманні ялині. На зразку чітко прослідковувалося місцеве ущільнення річних шарів з одного боку і розтягнення – з іншого, що свідчить про наявність реактивної деревини (рогівки), яка утворюється у стовбурі внаслідок того, що він був зігнутий, швидше за все, вітром, а також у основі гілки, яка виростає зі стовбура і є характерною вагою для хвойних порід, у тому числі і для ялини.

У кургані 8, поховання 2 (Вільна Україна, Каховський р-н, Херсонська обл.) 4 ст. до н.е. на рівні ліктя правої руки похованого знайдено дерев'яний брусок розмірами $13 \times 5 \times 4$ см. Дослідження поховання 56 другої-третьої чверті 4 ст. до н.е., знайденого у кургані 2 (Широке, Скадовський район, Херсонської області) дозволили виявити зліва від голови похованого фрагмент дерев'яного виробу розміром $4,5 \times 4,5 \times 2$ см. Зважаючи на ураження гнилизною зразка, його крихкий стан отримати поперечний переріз було не можливо, проте під час розгляду через мікроскоп виявлено на поздовжній поверхні однотипні анатомічні елементи, що дозволяє віднести обидва зразки до хвойних порід. Аналогічні ознаки мав зразок конічної форми висотою 8,5 см при діаметрі підстави 5 см з с.Малокатеринівка, курган 17, поховання 3 (Запорізький р-н, Запорізька область).

З великою долею ймовірності всі розглянуті вироби можна вважати виробами з ялини, оскільки остання відноситься до м'яких порід деревини (твердість поперек волокон у 1,5 рази менша за сосну і у 3 рази менша за дуб - 12 Н мм^{-2} , має невелику базову щільність – $365 \text{ кг} \times \text{м}^{-3}$), а наявність смоли та інших ароматичних складових дозволяло використовувати її у гігієнічно-косметичних процедурах.

Список джерел літератури

1. Доватур А. И., Каллистов Д. П., Шишова И. А. Народы нашей страны в «Истории» Геродота / отв. ред. В. Т. Пашуто. М.: Наука, 1982. С. 129.